

**QISHLOQ XO'JALIGIDA OZIQ-OVQAT AHSULOTLARINING
SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI**

Fayziyeva Shirin Shodmonovna

Qarshi davlat texnika universiteti

“Innovatsion iqtisodiyot” kafedrası professori, i.f.n.

Xamdamova Marjona Adxam qizi

QarDTU 1-kurs magistranti

Annotatsiya Maqolada oziq-ovqat sanoati korxonalarining iqtisodiy samaradorligi va samaradorlikni baholash mexanizmlari haqida fikr yuritilgan bo'lib, unda korxonalarga o'z faoliyatini yaxshilash, raqobatbardoshlikni oshirish va barqaror rivojlanishga erishish uchun SWOT tahlil etildi. Oziq-ovqat sanoati korxonalarining iqtisodiy samaradorlikni oshirish yo'llari haqida xulosa berildi.

Kalit so'zlar: oziq-ovqat, SWOT tahlil, iqtisodiy samara, samaradorlik, samaradorlikni baholash, raqobatbardoshlik, mexanizm.

Аннотация В статье рассмотрены механизмы экономической эффективности и оценки эффективности предприятий пищевой промышленности, в рамках которых был проведен SWOT-анализ предприятий для улучшения своей деятельности, повышения конкурентоспособности и достижения устойчивого развития. Был дан вывод о путях повышения экономической эффективности предприятий пищевой промышленности. **Ключевые слова:** питание, SWOT-анализ, экономическая эффективность, эффективность, оценка эффективности, конкурентоспособность, механизм.

Abstract The article discusses the mechanisms of economic efficiency and efficiency assessment of food industry enterprises, in which SWOT was analyzed for enterprises to improve their operations, increase competitiveness and achieve sustainable development. A conclusion was given about ways to increase the economic efficiency of food industry enterprises.

Key words: food, SWOT analysis, economic efficiency, efficiency, performance evaluation, competitiveness, mechanism.

Hozirgi globallashuv jarayonida oziq-ovqat korxonalari tomonidan taqdim etilayotgan mahsulotlarni diversifikatsiyalash, korxonalarni samaradorligini oshirishning bir yo'li sifatida qaralmoqda. Yurtboshimiz ta'kidlaganlaridek – “Hozirgi vaqtda dunyo miqyosida oziq-ovqat xavfsizligi, ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish dolzarb masaladir” [Sh.M.Mirziyoyev, 2021]. Buni hal etishda masalani ikki jihatiga ahamiyat berish lozim.

Birinchidan, oziq-ovqat xavfsizligi nuqtai nazaridan qaralganda dunyo aholisining soni tobora ko'payib borayotganligi, bu esa oziq-ovqatga bo'lgan talabni oshishini ifodalaydi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Insonlar uchun oziq-ovqat resurslarining yetarli bo'lishini ta'minlash asosiy vazifaga aylanadi. Global iqlim o'zgarishi qishloq xo'jaligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, hosildorlikni kamaytiradi va oziq-ovqat taqchilligini keltirib chiqishiga sabab bo'ladi. Siyosiy beqarorlik oziq-ovqat ta'minoti zanjirlarini buzishga olib keladi va oziq-ovqatga bo'lgan imkoniyatni cheklaydi. Ishlab chiqarishdan tortib iste'molgacha bo'lgan jarayonlarda oziq-ovqatning katta miqdorda isrof bo'lishi oziq-ovqat resurslariga bo'lgan talabni kuchaytiradi. Qolaversa, o'simliklar va hayvonlarning kasalliklari, zararkunandalar hosildorlikni kamaytirishi va oziq-ovqat xavfsizligiga tahdid solishi mumkin bo'lgan holatlar sanaladi.

Ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish nuqtai nazaridan tahlil etilganda ekologiyaning ifloslanishi natijasida qishloq xo'jaligida kimyoviy o'g'itlar, pestitsidlar va gerbitsidlardan foydalanish tuproq, suv va havoning ifloslanishiga olib keladi. Biologik xilma-xillikning yo'qolishi, qishloq xo'jaligida issiqxona gazlarining chiqishi, tuproq degradatsiyasi, suv resurslarining tanqisligi kabi holatlar vaziyatga salbiy ta'sir etadi. Oziq-ovqat sanoati mamlakatimizda ishlab chiqarilgan mahsulotlar bilan to'ldirishning obyektiv zarurati oziq-ovqat sanoati korxonalarining samarali ishlashini nazarda tutadi, chunki oxir-oqibat nafaqat aholining turmush darajasi, balki umuman iqtisodiyotning rivojlanishiga ham bog'liq.

Oziq-ovqat korxonalarida xizmatlarni samaradorligini oshirish masalalari xorijlik olimlar M.A.Vaxrushina, A.M.Gremontkov, S.A.Atamanenko, K.V.Baldin, G.Y.Kasyanov, T.P.Karpova, N.P.Kondrakov, M.I.Kuter, A.M.Gremontkov, S.M.Levko, I.D.Mixalaki, O.M.Petrushina kabilarning ilmiy ishlarida o'z aksini topgan. Shuningdek, K.B.Urazov, M.Q.Pardayev, M.M.Muxammedov, Q.Q.Qurolov, G'.H.Qudratov, S.O.Voxidov, I.S.Tuxliyev, N.Y.Jo'rayev, B.A.Abdukarimov, N.U.Arabov, B.A.Xasanov, N.A.Komilova, A.K.Ibragimov, J.R.Uraqov, S.Sh.Yuldashev, B.Sh.Safarov, Y.P.Urunbayeva, Sh.A.Sultonov kabilarning ilmiy izlanishlarida xizmatlarning umumiy masalalari, oziq-ovqat korxonalari samaradorligini oshirish bilan bog'liq muammolar o'rganilgan [G'.H.Qudratov, B.A.Abdukarimov, M.Q.Pardayev va boshqalar., 2016].

Oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini yanada takomillashtirish borasida mamlakatimizda yangi islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5853-sonli Farmoni qabul qilindi. Farmonga ko'ra, oziq-ovqat mahsulotlarini ko'paytirish va qayta ishlashga qaratilgan bir qator ustuvor vazifalar belgilab berilgan. Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligini ta'minlash va iste'mol ratsionini yaxshilash, talab etiladigan miqdordagi oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirishni nazarda tutuvchi oziq-ovqat xavfsizligi davlat siyosatini ishlab chiqish va joriy etish, qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat tarmog'ini modernizatsiyalash, diversifikatsiya qilish va barqaror o'sishini qo'llab-quvvatlash uchun xususiyinvestitsiya

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

kapitali oqimini ko'paytirishni nazarda tutuvchi sohada davlat ishtirokini kamaytirish va investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish mexanizmlarini joriy qilish kabi muhim bo'lgan vazifalar keltirib o'tilgan. Xususan, oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini 2020-2030-yillarga mo'ljallangan strategiya orqali rivojlantirish quyidagi jadvalda ko'rsatib o'tilgan iqtisodiy ko'rsakichlarga erishishini ta'minlaydi. Qishloq xo'jaligida 117,3 trln so'mlik (14 mlrd AQSh doll.) qo'shilgan qiymat yaratilgan bo'lsa, uni yillik o'sishi 2021-yilda 3 foizga, 2025, 2030-yillarda esa 5 foizdan kam bo'lmagan holatda o'stirish ko'zda tutilgan. 2018-yilda qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlarining eksporti hajmi 2,3 mlrd. AQSh dollarini tashkil etgan bo'lsa, 2021-yilda uni 3,5 mlrd. AQSh dollari, 2025-yilda 10 mlrd. AQSh dollari, 2030-yilda esa 20 mlrd. AQSh dollariga yetkazish rejalashtirilgan[M.Turg'unov, 2021].

Maqolada analiz va sintez, induksiya va deduksiya, abstrakt-mantiqiy tahlil, SWOT tahlil, iqtisodiy tahlilning an'anaviy, iqtisodiy matematik va statistik, sotsiologik so'rov, qiyoslash, sinergetik tahlil, korrelyatsiya va regressiya kabi usullardan foydalanilgan.

O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan oziq-ovqat korxonalarining SWOT tahlil qilinganda uning kuchli va zaif tomonlarini, tashqi imkoniyat va tahdidlarni aniqlashga qaratilgan strategik rejalashtirish vositalari quyidagi natijani berdi.

Kuchli tomon (Strengths) • yetarli hajmdagi xom ashyo bazasi • arzon ishchi kuchi • ichki bozorning mavjudligi • an'anaviy mahsulotlar (non, palov, qazi, qurt va boshqalar)ning mavjudligi • mahalliy korxonalarga o'ziga xos brend yaratish imkoniyati • bozorning ma'lum segmentini egallash • davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashlar	Zaif tomon (Weaknesses) • eskirgan uskunalardan foydalanish • infratuzilma yetishmasligi • zamonaviy sifat nazorati tizimlari joriy etilmaganligi • marketing va brendingga yetarli e'tibor qaratilmaganligi • malakali kadrlar yetishmasligi • xalqaro sifat standartlariga (ISO, HACCP) mos kelmasligi
Imkoniyatlar (Opportunities) • geografik joylashuvi eksportni kengaytirish imkoniyatini yaratadi. • hukumatning siyosati mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay sharoit yaratadi. • yangi texnologiyalarni joriy etish • organik va ekologik toza mahsulotlarga talabning oshishi • turizmning rivojlanishi mahalliy oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan talabni oshiradi • elektron tijoratdan foydalanish sotuv hajmini oshiradi	Xavf-xatarlar (Threats) • Mahalliy va xorijiy korxonalar o'rtasida raqobatning kuchayishi bozorda o'z o'rnini saqlab qolishni qiyinlashtiradi. • Arzon import mahsulotlarining kirib kelishi mahalliy ishlab chiqaruvchilarga bosim o'tkazadi. • Qurg'oqchilik, suv tanqisligi va boshqa tabiiy ofatlar qishloq xo'jaligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi va xom ashyo ta'minotida uzilishlar keltirib chiqarishi mumkin. • Energiya resurslarining narxi oshishi ishlab chiqarish xarajatlarini ko'paytiradi.

1-rasm. Oziq-ovqat korxonalarining SWOT tahlili

O'zbekiston oziq-ovqat sanoati korxonalari kuchli xom ashyo bazasi va arzon ishchi kuchiga ega, ammo eski texnologiyalar va infratuzilma yetishmasligi ularning raqobatbardoshligini cheklaydi. Shu sababli eksport imkoniyatlari, investitsiyalarni jalb qilish va yangi texnologiyalarni joriy etish orqali sanoatni rivojlantirish mumkin. Kuchayib borayotgan raqobat, importning oshishi va iqlim o'zgarishi korxonalar uchun jiddiy tahdid sanaladi. Ushbu SWOT tahlil natijasida oziq-ovqat korxonalarining strategik rejalar ishlab chiqiladi va o'z faoliyatini yaxshilashda amaliy yordam beradi.

Oziq-ovqat sanoati korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish mexanizmi - bu o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiruvchi tadbirlar majmui bo'lib, korxonaning resurslardan foydalanish samaradorligini oshirishga va shu orqali uning iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilashga qaratilgan tizimli harakatlardir.

Bizningcha oziq-ovqat sanoati korxonalarining iqtisodiy samaradorlikni oshirish yo'llari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- ✓ Ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish ya'ni, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, texnologiyalarni yangilash va jarayonlarni avtomatlashtirish.
- ✓ Xom ashyo ta'minotini yaxshilash orqali, arzon va sifatli xom ashyo manbalarini topish, yetkazib beruvchilar bilan strategik hamkorlik qilish.
- ✓ Boshqaruvni takomillashtirish natijasida zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish, qaror qabul qilish jarayonlarini optimallashtirish.
- ✓ Samarali marketing strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish, brendni rivojlantiradi, marketingni kuchaytiradi.
- ✓ Xodimlarni o'qitish va malakasini oshirish, motivatsiya tizimini takomillashtirish.
- ✓ Zamonaviy innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash ya'ni, yangi mahsulotlar va texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish, ilmiy-tadqiqot ishlarini qo'llab-quvvatlash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston Strategiyasi. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021.-157 b.
2. G'.H.Qudratov, B.A.Abdukarimov, M.Q.Pardayev va boshqalar. Savdo iqtisodiyoti muammolari. O'quv qo'llanma. -T.: "Iqtisod-moliya" nashriyoti, 2016. - 508 bet
3. M. Turg'unov Oziq-ovqat sanoati korxonalari faoliyatini boshqarishning o'ziga xos ayrim xususiyatlari. SJ International journal of theoretical and practical research, 2021, 1 (2), 65-75

